AVALIK

Kinnitatud kaitseministri
03.05.2024 otsustuskoosoleku
protokolliga nr 1-5/25/10

KAITSEMINISTEERIUM

Tulemusvaldkonna JULGEOLEK JA RIIGIKAITSE tulemusaruanne 2023

Tallinn 2024

Sisukord

Sisukord 2
Tulemusvaldkonna Julgeolek ja riigikaitse üldinfo 3
Tulemusvaldkonna mõõdikud 3
Aruandeaasta tulemusvaldkonna eelarve täitmine 4
Tulemusvaldkonna olukorra analüüs 5
Programmi Sõjaline riigikaitse ja heidutus üldinfo 10
Programmi mõõdikud 10
Programmi tegevuste täitmise analüüs 14
Aruandeaasta programmi ja programmi tegevuse eelarve täitmine 22
Tulemusvaldkonna sisend riigi 2023. aasta majandusaasta koondaruandesse 24

Tulemusvaldkonna Julgeolek ja riigikaitse üldinfo

Tulemusvaldkonna eesmärk: Usutav heidutus sõjalise agressori vastu. Võime seista rünnaku vastu kogu ühiskonna tegevusega. Vajadusel kollektiivkaitse ja rahvusvahelise kriisiohje kiire ja tulemuslik rakendumine.

Tulemusvaldkonnaga enim seotud strateegia „Eesti 2035“ sihid:
Strateegia aluspõhimõtted:

- Eesti julgeoleku tagatiseks on liikmesus ja panus NATOs ja Euroopa Liidus ning tihe koostöö liitlaste ja teiste rahvusvaheliste partneritega.
- Eesti riigikaitse tagavad iseseisev kaitsevõime ja kollektiivkaitse, mida kindlustab tugev kaitsetahe. Kaitsekulud on vähemalt 2 protsenti[1] sisemajanduse kogutoodangust ja püsivad kooskõlas kujuneva ohupildiga.

Eesti riigikaitse korralduse alus on riigikaitse lai käsitus – riigikaitsesse tuleb anda oma panus igal inimesel.

Tulemusvaldkond	Tulemusvaldkonna strateegiadokumendid (valdkonna arengukavad, poliitika põhialused jms)	Programm sh vastutavad ministeeriumid
Julgeolek ja riigikaitse	Riigikaitse arengukava 2022-2031	Sõjaline riigikaitse ja heidutus - kaitseministeerium

Tulemusvaldkonna mõõdikud

Tabel 1. Tulemusvaldkonna mõõdikud

Tulemusvaldkonna mõõdikud	Tegelik			Sihttase		
	2021	2022	2023	2023	2024	2035*
Üksused on mehitatud, varustatud, välja õpetatud vastavalt riigikaitse arengukava otsustele *Allikas: kaitseministeerium*	JAH, lähtuvalt RKAK 2017-2026 elluviimise kavast	JAH, lähtuvalt RKAK 2022-2031 elluviimise kavast	JAH, lähtuvalt RKAK 2022-2031 elluviimise kavast	JAH, lähtuvalt RKAK 2022-2031 elluviimise kavast	JAH, lähtuvalt RKAK 2022-2031 elluviimise kavast	
Eestis paiknevad alaliselt liitlaste väed *Allikas: kaitseministeerium*	JAH	JAH	JAH	JAH	JAH	
Sõjalise kaitse kulude tase SKPst NATO meetodi järgi (%) *Allikas: kaitseministeerium*	2,06%	2,15%	3,04%	>2,0%	>3,0%	
Elanike valmisolek osaleda kaitsetegevuses, kui Eestit rünnatakse *Allikas: avaliku arvamuse uuring*	57%	66%	64%	>55%	>66%	

[1] Tulenevalt Venemaa Föderatsiooni kasvanud sõjalisest ohust on Vabariigi Valitsuse 2023-2027 tegevusprogrammi p-s 1.1. kokku lepitud ja riigieelarve strateegias 2024-2027 kajastatud, et alates 2024. aastast on kaitsekulude tase vähemalt 3 protsenti sisemajanduse kogutoodangust, millele lisanduvad liitlaste vastuvõtuga seotud kulud.

Tegevväelaste arv aasta lõpul (vähemalt) *Allikas: kaitseministeerium*	3 459	3 335	3 514	3 623[2]	3 656	

* Märgitakse juhul, kui on tegemist strateegia „Eesti 2035" mõõdikuga

2023. aastal muudeti kahe mõõdiku sihttasemeid alates aastast 2024:

1) elanike valmisolek osaleda kaitsetegevuses, kui Eestit rünnatakse – mõõdiku varasem sihttase >55 protsenti asendati alates 2024. aastast sihttasemega >66 protsenti, kuna senine sihttase oli vähe ambitsioonikas. Sihttase >55 protsenti saavutati juba 2020. aastal ning aastatel 2022 ja 2023 on mõõdiku tegelik tase olnud üle 60 protsendi;

2) tegevväelaste arv aasta lõpul (vähemalt) – mõõdiku sihttaset korrigeeriti lähtudes senisest saavutatud tasemest ja prognoositavast suutlikkusest tegevväelaste arvu suurendada ning ambitsioonist saavutada 2027. aasta lõpuks riigikaitse arengukavas planeeritud sihttase.

Tabel 2. Mõõdiku tegevväelaste arv aasta lõpul (vähemalt) sihttaseme korrigeerimine alates 2024. aastast

	Tegelik				Sihttase			
	2020	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**
Algne tase	3 655	3 459	3 335	3 514	3750	3779	3808	3823
Uus tase	3 655	3 459	3 335	3 514	3656	3766	3872	3979

Aruandeaasta tulemusvaldkonna eelarve täitmine[3]

Tabel 3. Tulemusvaldkonna Julgeolek ja riigikaitse eelarve täitmine tuhandetes eurodes

	Esialgne eelarve	Lõplik eelarve	Täitmine	Kasutamata vahendid
Kulud	826 612	955 167	915 330	39 838
Kulude käibemaks	72 783	72 830	87 145	-14 314
Investeeringud	265 994	351 087	249 473	101 614
Investeeringute käibemaks	47 198	45 385	33 245	12 139

[2] Vabariigi Valitsuse poolt 2023. aasta juulis kinnitatud riigikaitse arengukava sõjalise kaitse osa kohaselt on 2023. aasta sihttase 3546 tegevväelast.
[3] Andmed on esitatud aruande kinnitamise seisuga.

Tulemusvaldkonna olukorra analüüs

Positiivsed arengud

Väeloome:

Jätkuv Venemaa agressioon Ukraina vastu ja Venemaa soov lõhkuda senised Euroopa julgeolekupõhimõtted seab Eesti lähimateks aastateks kõige keerulisemasse julgeolekuolukorda pärast teist maailmasõda. Eesti julgeoleku garanteerib meie tugev iseseisev kaitsevõime ning NATO liikmelisus ja sellega kaasnev kollektiivkaitse põhimõte. Eesti on oma kaitsevõime arengut Venemaa sõjast Ukraina vastu lähtuvalt oluliselt kiirendanud.

Eesti oli 2023. aastal üks üheteistkümnest NATO liikmesriigist, mille kaitsekulude maht oli vähemalt 2 protsenti sisemajanduse kogutoodangust, olles Poola, Ameerika Ühendriikide ja Kreeka järel neljandal kohal NATO liikmesriikide hulgas[4]. 2023. aastal ulatusid Eesti kaitsekulud 1,14 miljardi euroni (prognoositud sisemajanduse kogutoodangust 3,04 protsenti) ning järgmisel neljal aastal ületavad riigikaitse kulud 3 protsenti sisemajanduse kogutoodangust, millele lisanduvad liitlaste vastuvõtuga seotud kulud.

Kaitsekuludeks eraldatud vahenditest läheb iga-aastaselt vähemalt 50 protsenti kaitseotstarbelisteks hangeteks varustamaks meie sõjaaja üksusi. Vabariigi Valitsuse poolt 2022. aastal tehtud täiendavad rahastusotsused realiseerusid 2023. aastal relvasüsteemide, varustuse ja suure koguse laskemoona tarnetena, lisaks hangiti 2023. aastal Ussisõnade õppekogunemise läbiviimiseks kõigile osalejatele 10 500 komplekti uut individuaal- ja kaitsevarustust. 2023. aastal kinnitati kaitseministeeriumi valitsemisala arengukava 2024-2027 raames järjekordne hankekava, milles olulisemad on laskemoona hanked ja nende hoiustamise taristu, maaväe üksustele uute soomukite, täiendavate liikursuurtükkide, HIMARS mitmikraketiheitjate, miinipildujate, militaar-ratassõidukite, õhuseire radarite ja mobiilsete sidumispunktide hankimine. Samuti eraldati vahendid lahingukooli, Tartu riigikaitsemaja, sõja- ja katastroofimeditsiini keskuse, Ämari lennubaasi söökla ning 2. jalaväebrigaadi soomustransportööride töökoja rajamiseks. Fookuses on peale täiendava laskemoona hankimise ka üksuste hukukindluse ja luurevõime suurendamine.

Paralleelselt laiendatakse kaitseväe, kaitseliidu ja NATO liitlaste väjaõppevõimalusi, mis on oluline samm julgeoleku tagamiseks, arvestades keerulist julgeolekukeskkonda ning sellega seonduvat liitlaste kohalolu suurenemist Eestis. Seetõttu oli oluliseks investeeringuks Võrumaa uue Reedo linnaku arendamise jätkamine ja otsused Nursipalu ja Sirgala harjutusväljade laiendamiseks. Harjutusväljade kogupindala suurenes ca 44 protsenti ja on nüüd 38 555 hektarit. Nursipalu harjutusvälja kiire rajamisega kaasnevate mõjude kompenseerimiseks kohalikele kogukondadele rakendati kompensatsioonimeetmeid.

2022. aasta lõpul loodud diviis täidab Eesti sõjalises kaitses kahte peamist eesmärki – ta seob omavahel maaväe domeenis maakaitseringkonnad ja brigaadid ning on ühenduslüli liitlaste ja nende maismaa sõjaliste võimete vahel. Ühendkuningriik määras Eesti kaitseks konkreetse brigaadi, mis saab sõja korral olema Eesti diviisi alluvuses. Diviisi staap osaleb USA maaväe Warfighter programmis, mis võimaldab meil omandada kogemusi operatsioonide planeerimisel ja elluviimisel. 2023. aasta novembris toimus diviisi juhtimisel staabiõppus Decisive Lancer, mis hõlmas lisaks kaitseväele, kaitseliidule, liitlasüksustele, maakaitse-ringkondadele ka teisi Eesti

[4] Hetkel teadaolevad andmed – vt. 230707-def-exp-2023-en.pdf (nato.int)

jõustruktuure, eeskätt politsei- ja piirivalveametit ning päästeametit, kellel on kaalukad ülesanded nii kriisi- kui ka sõjaajal.

Iseseisva kaitsevõime parendamiseks asuti intensiivselt arendama kohalikku kaitsetööstust ja soodustama laskemoona tootmist. Plaanis on rajada kaitsetööstuspark ja esimesed sammud selles suunas on eriplaneeringu ja relvaseaduse muutmise algatamisega astutud. Lisaks toetati 2023. aastal uute kaitsetoodete arendust 0,5 miljoni euroga. **Euroopa Kaitsefondi teadus- ja arendusprojektide konkursil sai rahastuse 16 Eesti osalusega rahvusvahelist projekti, mis on läbi aegade parim tulemus**. Projektide raames luuakse uued lahendused küber- ja infosõja valdkonnas, Euroopa Liidu mereseires ja satelliitide arengus ning maakaitse ja informatsioonitehnoloogia domeenides.

2023. aastal käivitus **NATO innovatsioonikiirendi DIANA (Defence Innovation Accelerator for the North Atlantic)**, mille raames alustatakse Eestis üheksa tehnoloogilise lahenduse arendamist (kokku 44 iduettevõtet viies kiirendis), nende hulgas üks Eesti iduettevõte. Lisaks kiirendile avas NATO 2023. aastal maailma esimese alliansi-ülese riskikapitalifondi NATO Innovation Fund (NIF), mis investeerib 1 miljard eurot idufirmadesse.

Kaitsevalmidus:

Eesti kaitsevõime tugevdamiseks otsustati 2023. aastal suurendada kaitseväe sõjaaja koosseisu 43 700 võitlejani, sealhulgas kahekordistati maakaitset 20 000 võitlejani. Mais toimus õppus Kevadtorm 2023, millest võttis osa ligi 14 000 ajateenijat, reservväelast, tegevväelast, kaitseliitlast ja liitlassõdurit 11 riigist. Augustist oktoobrini korraldati tervet Eesti turvavaibana katnud ja 10 000 reservväelast hõlmanud maakaitse õppus Ussisõnad. Lisaks korraldati 2023. aastal kolm lisaõppekogunemist Okas, et harjutada riigikaitse käsuahela toimimist Vabariigi Valitsuse otsuste langetamisest kuni reservväelaste kogunemiseni. **Kokku osales õppustel ja õppekogunemistel 2023. aastal ligikaudu 30 000 reservväelast ja kaitseliidu vabatahtlikku.**

Kaitsetahe:

Eesti elanike kaitsetahe püsib jätkuval kõrge. Elanike osakaal, kes on valmis osalema kaitsetegevuses, kui Eestit rünnatakse, on 64 protsenti. Toetus relvastatud vastupanule kasvas võrreldes eelmise aastaga kahe protsendipunkti võrra 83 protsendini. Kõrge on ka Eesti elanike toetus kaitsekuludele – 76 protsenti Eesti elanikest toetab kaitsekulutuste taseme tõstmist või säilitamist. Kuigi Eesti elanike kaitsetahe püsib jätkuval kõrge, on lähiaastatel vaja teha tõsiseid jõupingutusi selle taseme säilitamiseks. Oluliselt rohkem on vaja kaasata tööandjaid riigikaitsesse, kuna nende toetusest sõltub olulisel määral reservväelaste osalemine õppekogunemistel.

Liitlaste kaasamine ja rahvusvaheline koostöö:

Tõhus riigikaitse ei sõltu ainult siseriiklikest pingutustest, vaid ka meie suhetest liitlastega ning üleüldisest aktiivsusest rahvusvahelises suhtluses. **Vilniuse tippkohtumisel kiitsid NATO liikmesriikide riigipead heaks uued kaitseplaanid, mis panevad paika NATO kollektiivkaitse tegevused kõigis sõjapidamise domeenides** – maal, õhus, vees, kosmoses ja küberruumis. Samuti käsitlevad kaitseplaanid tegevusi konflikti eri faasides – rahuajal, kriisis ja sõjaolukorras. Lisaks allkirjastasid tippkohtumisel kolme Balti riigi kaitseministrid ühisdeklaratsiooni NATO Balti õhukaitsemissioonide loomiseks sarnaselt Balti õhuturbemissioonidega.

NATO heidutus- ja kaitsehoiaku tugevdamist Eestis toetas 2023. aastal Hispaania poolt National Advanced Surface-to-Air Missile System (NASAMS) õhukaitseüksuse rotatsiooni saatmine Eestisse. Lisaks otsustas NATO ajutiselt suurendada Läänemere piirkonnas merepatrulle.

Olulist osa liitlassuhete tugevdamisel omavad ka kahepoolsed kokkulepped. 2023. aasta sügisel sõlmisid Eesti ja Ühendkuningriik pikaajalise kaitsekoostööleppe eesmärgiga viia kahepoolne koostöö vastavusse NATO uutele kaitseplaanidega. 2023. aasta detsembris allkirjastati Eesti ja USA julgeolekukoostöö plaan aastateks 2024-2028, mille keskmes on Ameerika Ühendriikide sõjaline kohalolek Eestis, panus Eesti diviisi arendamisse, küberkaitsealane koostöö ja Balti riikide võimearenduste ühishanked. Kokkulepe hõlmab lisaks koostööd ka õppustes, liitlaste üksuste vastuvõtmiseks vajaliku infrastruktuuri arendamises ja mitmetes muudes ühishuvi valdkondades.

2023. aasta aprillis allkirjastati Eesti ja Ukraina kaitsekoostöö lepe, mille eesmärk on edasise ühiste tegevuste tõhus koordineerimine. Kokkuleppe alusel jätkavad Eesti ja Ukraina koostööd ning infovahetust kaitsepoliitika ja –planeerimise, luure ja olukorrateadlikkuse, kaitseväelaste hariduse ning väljaõppe valdkonnas ja paljudes muudes valdkondades.

Eesti abi Ukrainale võitluses Venemaa on agressiooniga olnud märkimisväärne. **Oleme maailmas suhtelises skaalal kõige suurem Ukraina sõjaline toetaja** – kahe aasta jooksul oleme panustanud kokku ligi 500 miljonit eurot ehk umbes 1,4 protsenti sisemajanduse kogutoodangust, sellest 2023. aastal ligi 250 miljonit eurot. Lisaks Javelini tankitõrjerelvade, kuulipildujate, patrullpaatide, snaiprirelvade, käsitulirelvade, droonide, laskemoona ja erivarustuse saatmisele on Eesti panustanud ka Ukraina sõjaväelaste koolitamisse ja väljaõppesse.

Eesti, üks NATO väiksemaid riike, on olnud sisuline läänemaailma Ukraina abistamise ning **Ukraina võidustrateegia eestvedaja**. Eesti oli üks kümnest riigist, kes ühinesid 2023. aasta jaanuaris deklaratsiooniga (nn Tallinn Pledge) jätkata Ukraina abistamist, märtsis käivitas Eesti Euroopa Liidu **miljon mürsku Ukrainale algatuse** ja suunas tähelepanu vajadusele jõuliselt tugevdada Euroopa kaitsetööstust, septembris käivitas Eesti koos Luksemburgi ja Ukrainaga **IT-koalitsiooni, et toetada Ukraina kaitseväge kübervaldkonnas** ja aidata kaasa Ukraina lahinguvõime tõstmisele. Lisaks koostas kaitseministeerium **Ukraina võidustrateegia**, mis näitab kalkulatsioonide najal, et Ukraina võidu ja Venemaa kaotuse saavutamiseks piisab, kui Ukraina toetajad eraldaksid sõjalisele abile 0,25 protsenti oma sisemajanduse kogutoodangust aastas.

Rahvusvahelise koostöö süvendamise ja liitlaste senisest suurema kaasamise valdkonnas kujunes 2023. aastal Eestile edukaks, kuna Venemaa **Ukrainale kallaletungi tagajärjel halvenenud julgeolekuolukorra tingimustes suurendasid võtmeliitlased märgatavalt oma kohalolekut ja nähtavust Eestis, mis kokkuvõttes suurendas Eesti julgeolekut**.

Liitlased panustavad NATO idatiiva, sealhulgas Eesti, kaitsesse üha enam. **USA 2023. aasta eelarves eraldati Balti Julgeolekuinitsiatiivile 225 miljonit dollarit, mis on seni suurim USA julgeolekuabipakett Balti riikidele**. Eesti osa sellest on esialgsete hinnangute kohaselt ligikaudu 68 miljonit dollarit ning seda kasutatakse õhu- ja raketikaitsevõime, merelise situatsiooniteadlikkuse ning juhtimise ja sidesüsteemide arendamiseks.

Meie kaitsevõimet toetavad Eestis viibivad liitlaste väed, sealhulgas kolmest suurriigist: Ühendkuningriigist, Prantsusmaalt ja USA-st ning lisaks ka Islandilt. 2023. aastal jätkus Balti õhuturve Ämaris, kus möödunud aastal olid kõige kauem Hispaania lennukid. 2023. aasta detsembris võtsid Balti õhuturbe üle Poola hävitajad F-16. Eesti omalt poolt parandab oluliselt liitlaste vastuvõtmist võimaldavat taristut. Tapal valmis 2023. aastal hooldus- ja õppegaraaž, tehnika varjualused ning 6 mitmeotstarbelist halli, Taara linnakus valmis ajutine konteinerlinnak.

2023. aasta lõpus sõlmiti projekteerimis- ja ehituslepingud Ämarisse uute kasarmute ja hooldus-õppegaraažide rajamiseks. 2023. aasta lõpus valmis NATO Küberkaitse Kompetentsikeskuse uus hoone. 2024. aastal alustatakse Ämaris lennuraja rekonstrueerimisega.

Riigikaitseliste investeeringute korraldus:

Eesti kaitseinvesteeringud on pärast Venemaa kallaletungi Ukrainale hüppeliselt suurenenud ning Eesti soetab oluliselt rohkem ja kiiremini aina paremat relvastust, laskemoona ja varustust. Kuna riigi kaitseinvesteeringute keskus on kujunenud kompetentsikeskuseks riigihangete läbiviimisel nii Eestis kui ka rahvusvaheliselt, siis määrati riigi kaitseinvesteeringute keskus Vabariigi Valitsuse poolt vabatahtlikuks keskseks kaitseotstarbelise varustuse hankijaks. Tsentraalne hankimine võimaldab soodsamaid tehinguid, kuivõrd hangitava maht ja ulatus omab otsest mõju pakutavale hinnale. Samuti on kesksel hankimisel positiivne mõju haldussuutlikkusele ning riigihangete läbiviimise kvaliteedile, vähendades seeläbi riigihangete ebaõnnestumise riski. Järjest enam kasutab Eesti kaitseotstarbelise varustuse hankimisel ühishankeid teiste NATO liikmesriikidega.

Riigikaitseline inimvara:

Riigikaitselise inimvara arendamisel oli 2023. aasta kõige olulisemaks arenguks **Vabariigi Valitsuse otsus muuta ajateenistuse kestus ositi kuni 12-kuuliseks**, et valmistuda paremini Eesti uute sõjaliste võimete kasutuselevõtuks. 11- kuni 12-kuuline ajateenistus on ette nähtud neile ajateenijatele, kes lisaks mahukat sõjaväelist väljaõpet või praktikat eeldava eriala omandamisele määratakse ajateenistuse jooksul alalises valmiduses oleva üksuse sõjaaja ametikohale.

2023. aastal jäi tegevväelaste kasvueesmärk saavutamata. Võrreldes eelnevate aastatega leidsid siiski aset olulised positiivsed muutused, kuna tegevteenistusest lahkumine vähenes ning tegevteenistusse värbamisel saavutati läbi aegade kõrgeim tulemus. Värbamiseesmärgid jäid täitmata peamiselt ohvitseride ja vanemallohvitseride kategooriates, kelle järelkasv on püsinud madalseisus pikema aja jooksul ning sellest tulenevalt on ka värbamine jätkuvalt keeruline. Kaitseväe akadeemiasse kandideerimise määr oli 2023. aastal keskmiselt üks koma neli kandidaati õppekohale. Tegevväelaste kasvueesmärgi saavutamiseks on välja töötatud ettepanekud laiendada võimalusi reservväelaste, ajateenijate ja tsiviilteenistujate kaasamiseks kaitseväe ülesannete täitmisse ning seeläbi tegevväelaste vajadust osaliselt vähendada.

Noorte suunal laiendati 2023. aastal riigikaitseõpetust kõigile gümnaasiumi õpilastele ning suurendati kodutütarde ja noorte kotkaste rahastust (2024-2027 kokku 7,3 miljonit eurot), et toetada tulevaste riigikaitsejuhtide järelkasvu.

Väljakutsed

Ukraina aitamine võidule. Sõda Ukrainas määrab Atlandi-ülese julgeoleku järgmisteks aastakümneteks. Vaba Ukraina püsimajäämine sõltub vaba maailma abist, sealhulgas Eesti panusest. Eesti on tulnud välja mitmete initsiatiividega, mis võimaldavad meil koostöös liitlastega aidata Ukraina võidule ja seeläbi suurendada Atlandi-ülest julgeolekut. **Ukraina võidu ja Venemaa kaotuse saavutamiseks piisab, kui Ukraina toetajad eraldaksid Ukraina sõjalisele abile 0,25 protsenti oma sisemajanduse kogutoodangust aastas. See on tahte olemasolul reaalselt tehtav ja Eesti on selleks valmis.** Küll aga peab arvestama sellega, et võttes selle 0,25 protsenti sisemajanduse kogutoodangust kaitsekulude arvelt, aeglustame me riigikaitse arendamist.

Venemaa strateegilised sihid ei ole muutunud – need kujutavad jätkuvalt ohtu NATO-le. Venemaa võib pärast Ukraina sõja lõppu taastada oma sõjalise võimekuse kiiresti, prioriteetses lääneringkonnas võib see toimuda mõne aastaga. Venemaa tõstis 2023. aastal oma kaitsekulutusi ligikaudu 100 protsenti - Venemaa kaitsekulutuste eelarve kasvas 100 miljardi euroni, mis on kolmandik kogu valitsuse kulutustest. Lisaks kuulutas Venemaa välja relvajõudude reformi. **Eesti ees seisab tõsine väljakutse – koos NATO liitlastega teha kõik selleks, et heidutada Venemaad piisavalt nendepoolse rünnaku ärahoidmiseks**. Seetõttu on Eesti riigikaitse tempokas arendamine hädavajalik. Väljakutseks on kiirendatud tempos sõjaliste võimete arendamine, laskemoona ja muude varude soetamine, taristu ja harjutusväljade arendamine, väljaõppemahtude suurendamine aga ka tegevväelaste arvu suurendamine planeeritud mahus. Seda eriti olukorras, kus majanduslanguse tingimustes riigikaitseks eraldatava 3 protsenti sisemajanduse kogutoodangust absoluutväärtus kahaneb ja riigikaitseks on kasutada vähem rahalisis vahendeid, kui riigikaitse arengukava plaanid ette näevad.

Kolmest protsendist sisemajanduse kogutoodangust suurem rahastus võimaldab suurendada ja parandada kaitseväe tulejõudu nii kvalitatiivselt kui ka kvantitatiivsel aga lisada ka täiesti uued võimed.

Programmi Sõjaline riigikaitse ja heidutus üldinfo

Programmi nimi	Sõjaline riigikaitse ja heidutus
Programmi eesmärk	Hoida ära Eesti vastu suunatud rünnakud ja tagada, et Eesti suudab end väliste ohtude vastu kaitsta
Strateegia „Eesti 2035“ siht (alasihi täpsusega)	Puudub
Programmi periood	2023-2026
Peavastutaja (ministeerium)	kaitseministeerium
Kaasvastutajad (oma valitsemisala asutused)	kaitsevägi, kaitseliit, välisluureamet, kaitseressursside amet, riigi kaitseinvesteeringute keskus, Eesti sõjamuuseun
Kaasvastutaja ministeerium ja selle valitsemisala asutused (ühisprogrammi puhul)	Puuduvad

Programmi mõõdikud

Tulemusvaldkonna ja programmi mõõdikud kattuvad.

Tabel 4. Programmi tegevuste mõõdikud

Programmi tegevuse mõõdikud	Tegelik			Sihttase	
	2021	2022	2023	2023	2024
Programmi tegevus	**Väeloome: maavägi**				
Eesmärk:	Tagatud on, et kaitseväe sõjaline struktuur vastab tuleviku vajadustele ja maavägi on täiemahuliselt varustatud, mehitatud ja väljaõpetatud vastavalt Riigikaitse arengukavas kokkulepitule				
RKAK perioodi lõpuks (2031) ette nähtud maaväe väeüksused on valmis	Info juurdepääsu piiranguga	Info juurdepääsu piiranguga	Info juurdepääsu piiranguga	Info juurdepääsu piiranguga	Info juurdepääsu piiranguga
Programmi tegevus	**Väeloome: merevägi**				
Eesmärk:	Tagatud on, et kaitseväe sõjaline struktuur vastab tuleviku vajadustele ja merevägi on täiemahuliselt varustatud, mehitatud ja väljaõpetatud vastavalt Riigikaitse arengukavas kokkulepitule.				
RKAK perioodi lõpuks (2031) ette nähtud mereväe väeüksused on valmis	Info juurdepääsu piiranguga	Info juurdepääsu piiranguga	Info juurdepääsu piiranguga	Info juurdepääsu piiranguga	Info juurdepääsu piiranguga
Programmi tegevus	**Väeloome: õhuvägi**				
Eesmärk:	Tagatud on, et kaitseväe sõjaline struktuur vastab tuleviku vajadustele ja õhuvägi on täiemahuliselt varustatud, mehitatud ja väljaõpetatud vastavalt Riigikaitse arengukavas kokkulepitule.				
RKAK perioodi lõpuks (2031) ette nähtud õhuväe väeüksused on valmis	Info juurdepääsu piiranguga	Info juurdepääsu piiranguga	Info juurdepääsu piiranguga	Info juurdepääsu piiranguga	Info juurdepääsu piiranguga
Programmi tegevus	**Väeloome: muud üksused**				
Eesmärk:	Riigikaitse arengukava elluviimisel järgitakse kokkulepitud ressursiraamistikku, võimed saavutatakse kiiresti ning võrreldes sarnaste riikidega suudab Eesti väge toota tõhusamalt. Tagatud on, et kaitseväe sõjaline struktuur vastab tuleviku vajadustele ja muud üksused on				

	täiemahuliselt varustatud, mehitatud ja väljaõpetatud vastavalt Riigikaitse arengukavas kokkulepitule.				
RKAK perioodi lõpuks (2031) ette nähtud muud väeüksused on valmis	Info juurdepääsu piiranguga	Info juurdepääsu piiranguga	Info juurdepääsu piiranguga	Info juurdepääsu piiranguga	Info juurdepääsu piiranguga
Programmi tegevus	**Kaitsevalmidus**				
Eesmärk:	Eesti jõuab 2026. aastal lahingusse kaks korda kiiremini kui 2021. aastal.				
Kaitsevalmiduse kõrgendamise otsuse tegemise aeg alates eelhoiatuse saamisest	Info juurdepääsu piiranguga	Info juurdepääsu piiranguga	Info juurdepääsu piiranguga	Info juurdepääsu piiranguga	Info juurdepääsu piiranguga
Programmi tegevus	**Liitlaste kohalolek Eestis**				
Eesmärk:	Tugevdada Eesti kaitsevõimet ja NATO heidutus- ning kaitsehoiakut, võõrustades liitlaste pataljoni lahingugrupp (NATO enhanced Forward Presence - eFP), NATO Balti õhuturbe missiooni (NATO's Baltic Air Policing - BAP), NATO staabielementi (NATO Force Integration Unit – NFIU) ja rahvusvahelisi sõjalisi õppusi.				
Prioriteetsete liitlaste sõjaline kohaolek on kinnistatud	JAH	JAH	JAH	JAH	JAH
Programmi tegevus	**Kaitsetahe**				
Eesmärk:	Tõsta avalikkuse teadlikkust ja stimuleerida avalikku arutelu julgeoleku, riigikaitse ja välispoliitika küsimustes. Tugevdada Eesti kaitsevaldkonda, tuvastades ja analüüsides riigikaitse- ja julgeolekuprobleeme ning pakkudes strateegilisi ja poliitilisi lahendusi. Kaasata ühiskonda laiemalt riigikaitsesse - riigikaitse on kodanikuidentiteedi vaidlustamatu osa.				
Elanike valmisolek osaleda kaitsetegevuses	57%	66%	64%	>55%	>66%[5]
Elanikkonna toetus ajateenistusele	83%	83%	87%	85%	85%
Programmi tegevus	**Liitlaste kaasamine ja rahvusvaheline koostöö**				
Eesmärk:	Liitlaste toetus Eesti kaitselahendile on tagatud pikaajaliste vägedega täidetud plaanide ning kaitsekokkulepetega.				
Eesti mõju ning tegusus NATO-s ja Euroopa Liidus on suuremad, kui Eesti suurus seda eeldaks	JAH	JAH	JAH	JAH	JAH
Liitlaste kohalolek Eestis vastab NATO-s kokku lepitud heidutus- ja kaitsehoiakule	JAH	JAH	JAH	JAH	JAH
Programmi tegevus	**Luure ja eelhoiatus**				
Eesmärk:	Võimalikult pikk eelhoiatus väliste ohtude kohta, mis ähvardavad Eestit ja teisi Balti riike.				
Programmi tegevuse mõõdik[6]					
Programmi tegevus	**Riigikaitseliste investeeringute korraldus**				
Eesmärk:	Tagatud on, et iga riigikaitsesse investeeritud euro annab võimalikult palju kaitsevõimet.				
Taristu tervik kasutusmäär (keskmine kasulik pinna kasutusmäär arvutatuna eri hoonegruppide kasutusmäärade	-	85%	85%	78%	78%

[5] 2023. aastal muudeti mõõdiku sihttaset alates aastast 2024. Mõõdiku varasem sihttase >55 protsenti asendati alates 2024. aastast sihttasemega >66 protsenti, kuna senine sihttase oli vähe ambitsioonikas. Sihttase >55 protsenti saavutati juba 2020. aastal ning aastatel 2022 ja 2023 on mõõdiku tegelik tase olnud üle 60 protsendi;

[6] Luure ja eelhoiatuse valdkonna tulemusmõõdikud on juurdepääsupiiranguga.

keskmisena %)					
Õigeaegsed tarned	-	100%	96%	100%	100%
Eesti kaitsetööstuse ekspordimahu kasv aastas, %	11%	70%	[7]	15%	15%
Programmi tegevus	**Riigikaitseline inimvara**				
Eesmärk:	Ajateenistusel põhinev reservvägi on võrreldaval tasemel NATO valmidusüksustega.				
Vabatahtlikult ajateenistusse tulemise määr	56%	54%	61%	66%	66%
Kaitseväe akadeemiasse kandideerimise määr	174%	201%	114%	200%	200%
Kaitseväes ja kaitseliidus teenivate tegevväelaste värbamistellimuste täitmise määr	-	72%	93%	90%	90%

Venemaa agressioonisõda Ukraina vastu jätkub ning Venemaa strateegilised sihid ei ole muutunud. See on seadnud Eesti lähemateks aastateks kõige keerulisemasse julgeolekuolukorda pärast teist maailmasõda. Meil tuleb pingutada, et tagada veenev heidutus potentsiaalse rünnaku ärahoidmiseks. Riigikaitse tempokas arendamine ei ole tänasel päeval valik vaid hädavajadus.

Eesti iseseisva kaitsevõime arendamiseks on Eesti viimastel aastatel oluliselt suurendanud kaitse eelarvet. Eesti kaitsekulutused on tõusnud aasta aastalt ulatudes 2023. aastal 3,04 protsendini sisemajanduse kogutoodangust. Järgneval neljal aastal on kaitsekulutuste maht vähemalt 3 protsenti sisemajanduse kogutoodangust ulatudes kokku 5,6 miljardi euroni. Kaitsekulutuste kasv võimaldab kiiremini arendada olemasolevaid ja uusi sõjalise võimeid, soetada lahingumoona ja varustust ning panustada väljaõppesse. Rohkem kui 50 protsenti kaitse eelarvest on suunatud hangetesse ehk otseselt kaitsevõime loomisse.

Kuigi Eesti kaitsevõime areneb kiiresti pole tänases julgeolekuolukorras kindel, kas see on piisav, et hoida ära Eesti vastu suunatud rünnakud ja tagada, et Eesti suudab end väliste ohtude vastu kaitsta. Eesti kaitsevõime arendamisele seab paljuski piirid kaitse eelarve tänane tase.

2023. aastal jätkus 2022. aastal alustatud laskemoona varude suurendamine. Eestisse jõudis ligikaudu 100 koormat erinevat laskemoona, sealhulgas lühimaaraketitõrjesüsteem Piorun ja ühekordsed keskmaa tankitõrjesüsteemid Spike SR. Järgmisel neljal aastal investeeritakse laskemoona kokku ligikaudu 1,35 miljardit eurot. Laskemoona hoiustamiseks rajatakse olulises koguses laskemoonaladusid.

Iseseisva kaitsevõime tugevdamiseks hangitakse järgneva nelja aasta jooksul maaväe üksustele uued soomukid, täiendavad liikursuurtükid, HIMARSi mitmikraketiheitjad ja miinipildujad. Lisaks ehitatakse üles keskmaaõhutõrje, mis muudab Eesti õhuruumi märkimisväärselt turvalisemaks. 2023. aastal jõudis Eestisse laevatõrjesraketisüsteem ning alustati allüksuse väljaõpet. Jätkusid liikursuurtükkide K9 tarned ja ümberehitus. 2023. aastal jõudsid Eestisse kuulipildujad Negev NG7.

Eesti kaitsevõime tugevdamiseks otsustati 2023. aastal suurendada kaitseväe sõjaaja koosseisu 43 700 võitlejani, sealhulgas kahekordistati maakaitset 20 000 võitlejani. Kaitsevalmiduse tagamiseks korraldati 2023. aastal õppused Kevadtorm ja maakaitse õppus Ussisõnad. Lisaks korraldati 2023. aastal kolm lisaõppekogunemist Okas. Kokku osales õppustel ja õppekogunemistel

[7] Andmed esitatakse Eesti Kaitsetööstuse Liidu poolt 2024.a IV kvartalis.

2023. aastal ligikaudu 30 000 reservväelast ja kaitseliidu erinevate sihtüksuste liiget. Samas on meil jätkuvalt vaja lahendada vajalikus mahus tegevväelaste tagamine kaitseväes ning suurendada kaitseväe akadeemia konkurentsivõimet teiste Eesti kõrgkoolide hulgas.

Võimaldamaks kaitseväel keskenduda riigi kaitsega seotud küsimuste lahendamisele ning vabastada tegevväelasi tugitegevustega tegelemisest jätkati 2022. aastal alustatud reforme. Kui 2022. aastal konsolideeriti toitlustuse korraldamine riigi kaitseinvesteeringute keskusesse ja personaliteenuse osutamine kaitseressursside ametisse, siis 2023. aastal alustati finantsteenuse konsolideerimist kaitseministeeriumisse ning jätkati kaitseplaneerimise ja materjalimajanduse digitaliseerimist.

Kaitsevõime tugevdamine sisaldab endas ka vajaliku taristu loomist nii laskemoonavarude kui muu varustuse hoiustamiseks ja hoolduseks, liitlaste vastuvõtuks tingimuste loomist ja harjutusväljade arendamist. Olulisemad 2023. aastal valminud taristuobjektid olid:

1) laskemoonahoidlad Ämaris ja Lintsis;
2) Ämari kütuseterminali ja remondihoone laiendus;
3) mereväe hall Ämaris;
4) Tapa liitlaste vastuvõtuala;
5) Tapa tankla;
6) Tapa hoolus- õppegaraaž ja 4 varjualust;
7) Tapa raskerelvade töökoda;
8) NATO küberkaitsekoostöö keskuse uus hoone;
9) Rabasaare linnavõitluslinnak;
10) kaitseväe akadeemia küberlabor.
11) Sirgala harjutusvälja juurdepääsu tee.

Taristu intensiivne arendamine jätkub ka lähiaastatel.

Ühes kaitseväe suurenemise ja relvastuse uuendamisega parandatakse ka harjutustingimusi. Harjutusväljade kogupindala suurenes 2023. aastal võrreldes varasemaga ligikaudu 44 protsenti. Harjutusväljade laiendamine parandab ka Eestis asuvate liitlasvägede harjutamisvõimalusi.

Toetus liitlasvägede Eestis viibimisele on kõrge, seda toetab 80 protsenti Eesti elanikest. Vilniuse tippkohtumisel kinnituse saanud NATO uute kaitseplaanide rakendamiseks peab Eesti olema valmis liitlasi vastu võtma oluliselt suuremas mahus kui seni. Liitlaste jaoks planeeritakse järgneva kaheksa aasta jooksul erinevaid taristuprojekte, mille kulud on võimalik katta NATO julgeolekuinvesteeringute programmi (NSIP) vahenditest.

Eesti elanike kaitsetahe ja valmisolek riigikaitsesse panustada on väga kõrge, kõrge on ka reservväelaste soov osaleda õppekogunemistel. Selle taseme hoidmine nõuab lähiaastatel tugevat pingutust. Erilist tähelepanu tuleb pöörata tööandjate ja erasektori suuremale kaasamisele riigikaitsesse panustamisel, et suurendada nende valmisolekut toetada reservväelaste osalemist õppekogunemistel.

Programmi tegevuste täitmise analüüs

Väeloome: maavägi
2022. aasta lõpul loodud diviis on kaitseväe suurim maismaa struktuuriüksus, mis tegutseb kaitseväe juhataja vahetus alluvuses. Tegemist on sõjaaja üksuse ja alaliselt tegutseva struktuuriüksusega, mille põhiülesanne on oma vastutusalas planeerida ja teostada koosseisus olevate ja ajutiselt allutatud üksustega, sealhulgas välisriigi relvajõudude üksustega, sõjalisi operatsioone. Kaitseväe diviis täidab Eesti sõjalises kaitses kahte peamist eesmärki – seob omavahel maismaa domeenis maakaitseringkonnad ja brigaadid ning on ühenduslüli liitlaste ja nende maismaa sõjaliste võimete vahel.

Diviisi staap osaleb USA maaväe Warfighter programmis, mis võimaldab omandada kogemusi operatsioonide planeerimisel ja elluviimisel. Eesti kaitseväe diviisi Warfighter programmis osalemise lähiaja eesmärgiks on saavutada 2024. aastal diviisi staabi missiooni juhtimise sertifitseerimine. 2023. aasta sügisel osales diviisi staap Warfighter õppuse järjekordses moodulis, mille käigus harjutati mitmedomeenioperatsioone Ameerika Ühendriikide maaväe 5. korpuse juhtimisel, koostöös nende 1. ja 3. jalaväediviisi, Ühendkuningriigi 3. diviisi, Prantsusmaa- ja teiste üksustega.

2023. aasta novembris toimus diviisi juhtimisel staabiõppus Decisive Lancer, mille eesmärgiks oli valmistada ette maakaitse ringkondade juhtimispunkte kriisi ja sõjaaja ülesannete täitmiseks koostöös teiste kaitseväe üksustega ja riigiasutustega. Maakaitseringkondade staabid on võtmetähtsusega elemendid riigi erinevate jõustruktuuride omavahelise tegevuse koordineerimiseks kohalikul tasandil. Õppus hõlmas lisaks kaitseväele, kaitseliidule, liitlasüksustele, maakaitse-ringkondadele ka teisi Eesti jõustruktuure, eeskätt politsei- ja piirivalveametit ning päästeametit, kellel on kaalukad ülesanded nii kriisi- kui ka sõjaajal. Kokku osales õppusel ligi 350 inimest.

Väeloome: mereväg
2023. aasta 1. jaanuarist alustasid teenistust Eesti mereväes neli politsei- ja piirivalveameti poolt kaitseväele üle antud laeva - EML Kindral Kurvits, EML Raju, EML Pikker ja EML Valve. Nelja laeva arvamine mereväe koosseisu tagab Eestile parema merejulgeoleku võime nii rahuajal kui kriisis. See suurendab Eesti merealal olukorrateadlikkust ja reageerimisvõimet ning tagab paremad eeldused ka liitlaste reageerimiseks regioonis toimuvale konfliktile.

Kaitseväe ülesandeks on valvata ja kaitsta Eesti merepiiri, piirkontroll jääb endiselt politsei- ja piirivalveameti ülesandeks. Mereolukorrateadlikkuse eest vastutab nüüdsest kaitsevägi, seni oli vastutus jagatud. Kuigi mereväe koosseisus muutus seniste piirvalvealuste staatus sõjalaevaks, siis kõigi vajalike tsiviilülesannete täitmine jätkub, sest laevadel säilivad võimed nagu merepiiri valvamine, reostustõrje ja päästevõimekus. Liitmisega muutus ka laevastike käsuahel, kõiki tegevusi planeeritakse ja ülesandeid antakse ühtselt, mis muudab oluliselt kiiremaks laevade kasutamise võimalused erinevates olukordades.

Väeloome: õhuväg
Jätkati opereerimist osana NATO õhukaitse süsteemist ning tagati Eesti õhuseiresüsteemi ja õhuseireradarite töö. Jätkati Ämari lennubaasi igapäevast aastaringset käitamist 24/7 põhimõttel, tagamaks õhuturbeoperatsioonide läbiviimist ja liitlaste vastuvõttu. Ämari lennuväli jätkas liitlaste õhuturberotatsioonide tagamist. Jätkati ettevalmistusi Ämari lennuraja rekonstrueerimiseks.

Väeloome: muud üksused

Kaitseväe kaitsealane teadus- ja arendustegevus on suunatud väeloome uute rakenduslike lahendite leidmisele, panustades uute tehnoloogiate alastesse uuringutesse ja sõjaliste otsustusprotsesside kiirendamise projektidesse. 2023. aastal jõudis lõpule kaudtule tulejuhtimissüsteemi Tooru arendamine - süsteem on kaitseväes kasutusele võetud ja liidestatud NATO tulejuhtimissüsteemiga. Lisaks loodi tarkvararaadiopõhise raadiospektri seire lahenduse prototüübid, mille arendamist jätkatakse 2024. aastal Euroopa Kaitsefondi rahastusega ning arendati sõduri baasvajaduste masinõppemudelit. Jätkati riigikaitselise inimvara ja kaitsetahte uuringuid ja uue algatusena käivitus tehnosotsioloogia uurimissuund. Teaduskoostööks liitlastega arendatakse välja küber-, elektroonilise sõjapidamise ning sõja- ja katastroofimeditsiini kompetentsikeskused.

2023. aastal oli põhirõhk Lõuna-Eestis Nursipalu harjutusvälja laiendamisega alustamisel ning Kirde-Eestis Sirgala harjutusvälja laiendamisel ja sellele juurdepääsutee ehitamisel. Sirgala harjutusvälja põhiliseks kasutajaks on Jõhvi sõjaväelinnaku üksused (Kalevi ja Viru jalaväepataljon), sh ajateenijad. Nursipalu harjutusvälja kasutavad Võrus paiknev 2. jalaväebrigaad ja liitlasriikide üksused. Harjutuväljade kasutusintensiivsus on võrreldes 2021. aastaga kasvanud 12 protsenti. Rahulolu harjutusväljade kasutamisega on kasvanud võrreldes 2022. aastaga 18 punkti ja oli 2023. aastal TRI*M indeksi skaalal 69 punkti.

Kaitsevalmidus

2023. aasta kevadel kehtestas Vabariigi Valitsus kaitseväe koosseisus olevate sõjaväeliste auastmetega sõjaaja ametikohtade ülempiiriks 43 700 ametikohta. Varasemalt kuulus sõjaaja struktuuri 26 700 võitlejat. Suurenemine hõlmas mitut olulist komponenti. Esiteks, maakaitse kahekordistus ja suurenes 10 500 võitleja võrra. Teiseks arvestatakse sõjaaja isikkoosseisu ülempiiri sisse nüüd ka 4000 võitlejaga täiendreserv, mida läheb Eesti kaitsmisel vaja üksuste isikkoosseisu täiendamiseks ja nende lahinguvalmiduse taastamiseks. Kolmas oluline komponent tuleneb Eesti kaitsevõime tugevnemisest, sest lisanduvad näiteks kaudtule ja õhutõrjega seotud ametikohad. Sõjaaja koosseisu valmistatakse ette aja- ja reservteenistusega.

Lisaks otsustas Vabariigi Valitsus 2023. aasta kevadel muuta ajateenistuse kestus ositi kuni 12-kuuliseks, et valmistuda paremini Eesti uute sõjaliste võimete kasutuselevõtuks. Kaitsevägi on juba hankinud või kohe hankimas relvasüsteeme nagu näiteks keskmaa õhutõrje või laevatõrje raketid ning nende lahinguvalmidus peab olema tagatud samal tasemel elukutseliste kaitseväelastega komplekteeritud üksustega. Kuna nende üksuste komplekteerimine täielikult tegevväelastega on väga suur väljakutse eelkõige vastava hulga inimeste leidmise seisukohalt siis on planeeritud nende üksuste komplekteerimine osaliselt ajateenistuses väljaõpetatavate reservväelastega.

2023. aasta mais toimus õppus Kevadtorm 2023, mille eesmärgiks oli kontrollida lahinguplaanide sünkroniseeritust, juhtimistasandite vahelist koostööd ja üksuste valmisolekut lahingülesannete täitmiseks. Õppust juhtis diviis ja sellest võtsid osa nii maaväe, õhuväe kui mereväe üksused, kaasatud oli 1. jalaväebrigaad, 2. jalaväebrigaad, toetuse väejuhatus, küberväejuhatus kui ka teised kaitseväe ja kaitseliidu üksused. Kevadtormil osalesid ka Eestis teenivad NATO lahingugrupp ja õppuste ajaks Eestisse lähetatud liitlasüksused. Kevadtormil harjutati muuhulgas:

1) Eesti diviisi suurtükiväepataljoni poolt USA mitmikraketiheitja HIMARS raketisuurtükipatareiga koostööd ning Eesti maastikul opereerimist, et arendada heidutus- ja kaitsevõimet;

2) Eesti mereväe laevade ja maapealsete üksuste poolt koostöös liitlastega Põhja-Eesti kaitsmist, sealhulgas merealade mineerimist, laevade ja maapealsete üksuste väekaitset ning mereseiret, liitlaste ja nende tehnika ühildamist mereväe side- ja juhtimissüsteemi;
3) liitlaste õhujõudude poolt koostöös Eesti õhutulejuhtidega kaitseväe keskpolügoonil pommitajate B-1 Lancer ja hävituslennukite Eurofighter Typhoon abil õhutuletoetuse pakkumist ja pommide heitmist;
4) Põhja maakaitseringkonna maakaitsekompanii võitlejate poolt koostöös mereväelastega Tallinnas Miinisadamas mereväebaasi kaitsmist;
5) logistikapataljoni ja riigi kaitseinvesteeringute keskuse poolt eraomanduses olevate masinate sundkasutusele võtmist.

Õppuse Kevadtorm raames toimunud meditsiiniõppusel Tervex testiti kaitseväe meedikute eestvedamisel Tallinnas ja Jõhvis tsiviilhaiglate võimet lahendada masskannatanutega suurõnnetust.

Kaitseväe sõjaaja koosseisu suurendamine tähendab vajadust tagada selle koosseisu valmisolek ja pidev treening. Selleks korraldati 2023. aasta augusti lõpust kuni oktoobri alguseni kestnud suurõppus Ussisõnad, mille käigus said täiendväljaõppe ligikaudu 10 000 maakaitsesse määratud reservväelast neljas maakaitseringkonnas. Suurõppuse Ussisõnad ettevalmistamisel ja läbiviimisel osalesid aktiivselt kaitseliidu ülema juhtimis-elemendi, formeerimise ja juhtimise toe, evakuatsiooni, vaatlusvõrgustiku ning logistikavõrgustiku liikmed.

2023. aastal toimus kokku kolm lisaõppekogunemist Okas. 2023. aasta jaanuaris toimus lisaõppekogunemine Okas 23-1, millele oli kutsutud 830 maakaitseüksustesse kuuluvat kaitseliitlast, et harjutada sõjaaja ülesannete täitmist ja lahinguvalmiduse hoidmist. 2023. aasta mais toimus lisaõppekogunemine Okas 23-2, millele oli kutsutud 607 maakaitseüksustesse kuuluvat kaitseliitlast ja mille käigus kontrolliti riigikaitse käsuahela toimimist Vabariigi Valitsuse otsuste langetamisest kuni kiirreageerimisstruktuuri reservväelaste kogunemiseni. 2023. aasta novembris toimunud lisaõppekogunemisele Okas 23-3 oli kutsutud 220 reservväelast ja selle eesmärk oli lahinguvalmiduse kontrollimine.

Kokku osales 2023. aastal õppustel ja õppekogunemistel ligikaudu 30 000 reservväelast ja kaitseliidu vabatahtlikku, mis on ligikaudu 8 protsenti kaitseväekohuslaste vanusegrupist.

Kaitseministeeriumi valitsemisala erinevate asutuste vahel killustunult jaotunud riigikaitseks vajalike materiaalsete ressurssidega seotud riigikaitseliste kohustuste tagamise kompetents koondati 2022. aasta sügisel tervikuna riigi kaitseinvesteeringute keskusesse ning riigi kaitseinvesteeringute keskus korraldati ümber hallatavast asutusest valitsusasutuseks. 2023. aastal jätkati protsesside optimeerimist ning tsiviiltoetuste tagamise teenus liideti materjalide ja teenuste kättesaadavuse tagamise teenusega.

2023. aasta 1. jaanuarist alates on riigis reostustõrje alane vastutav roll Eesti mereväel, kuid reostuse intsidentide iseloomust lähtuvalt kaasatakse koostööpartnereid transpordiametist, päästeametist ning politsei- ja piirivalveametist. Merereostustõrje võimekuse arendamiseks viidi koostöös transpordiametiga läbi õppus Puhas Meri, millel harjutati Kakumäe lahel merereostustõrjet

Olukorrateadlikkuse suurendamiseks merel toimuvatest tegevustest liidestati politsei- ja piirivalveametilt üle võetud seiresüsteemid kaitseväe olemasolevate seiresüsteemidega. Liidestatud seiresüsteemid auditeeriti ning tuvastati arendusvajadused. Samuti võeti politsei- ja

piirivalveametilt üle mereseire transmissioonisüsteem ning loodi turvaline side ja juhtimine ülevõetud politsei- ja piirivalveameti laevadele.

Liitlaste kohalolek Eestis

Alates 2017. aasta kevadest paikneb Tapal liitlaste lahingupataljon (NATO *enhanced Forward Presence* - eFP), mille raamriigiks on Suurbritannia ja teisteks osalisriikideks roteeruval põhimõttel Prantsusmaa, Taani ning Island. eFP rotatsioonid toimusid 2023. aastal plaanipäraselt.

Ämari lennubaasist jätkus 365/24/7 põhimõttel NATO õhuturbemissioon (NATO *enhanced Air Policing* - eAP). 2023. aastal alguses valvasid Balti riikide õhuruumi Saksa õhuväelased, kes andsid aprillis õhuvalve üle Ühendkuningriigi õhuväelastele. Teisel poolaastal tagasid Balti õhuturvet Hispaania õhuväelased, kes andsid möödunud aasta 1. detsembril valvekorra üle Poola õhuväelastele. Ämaris viibivad hävitajad on lennubaasis valves ööpäevaringselt ja sooritavad vajadusel tuvastuslende ning teevad regulaarselt treeninglende.

NATO üksuste vastuvõtmist, toetust ja õppuste läbiviimist Eesti territooriumil aitab toetada NATO staabielement (NATO Force Integration Unit – NFIU). Staabielement võimaldab võimaliku kriisi korral NATO vägedel kiirelt Eestisse siirda, samuti aitab see juba praegu Eestis olevate liitlasvägede kohalolu koordineerida ja erinevaid kaitseplaane harmoneerida.

NATO lahingugrupi ja NATO staabielemendi jm kohaloleku tegevuseks vajalikud kulud olid vastavalt rahvusvahelistele kokkulepetele 2023. aastal tagatud.

Taristuprojektide osas jätkati liitlaste vajaduste toetamist Ämari baasis, Tapa linnakus ja harjutusväljadel. Viidi lõpule Tapa liitlaste vastuvõtuala (RSOM) ala ehitus (tankla, hooldus- ja õppegaraaž, tehnika varjualused, majutus- ja olmetingimuste parandamiseks mõeldud hallid). Taara linnakusse rajati liitlaste tarbeks ajutine konteinerlinnak. Tallinnas Filtri teel valmis 2023. aastal NATO küberkaitsekoostöö keskuse uus hoone. Viidi lõpule Sirgala harjutusväljale juurdepääsutee ehitus. Sõlmiti leping 2024.a teostatava Ämari lennuraja remondiks ning alustati ettevalmistusi uue Lõuna RSOMi rajamiseks, mille lõplik valmimine on planeeritud 2024. aastasse.

Kaitsetahte arendamine

Eesti elanike kaitsetahe on alates Venemaa kallaletungist Ukrainale püsinud jätkuvalt kõrge - ühiskonna toetus relvastatud vastupanule kasvas 2023. aastal 83 protsendini. Ise oleks oma võimete ja oskuste kohaselt valmis kaitsetegevuses kindlasti või pigem osalema pea 64 protsenti elanikkonnast. Jätkuvalt püsib kõrge toetus ajateenistusele, mida peab vajalikuks 87 protsenti vastanutest. 76 protsenti Eesti elanikest toetab kaitsekulutuste taseme tõstmist või säilitamist.

Kõrge on ka reservväelaste ja kaitseliitlaste kaitsetahe, mida kinnitas õppuse Kevadtorm 2023 osalejate küsitlus. 88 protsenti õppusel osalenud vastanutest on valmis osalema relvastatud kaitsetegevuses ning 84 protsenti õppusel osalenud vastanutest leiab, et võõrriigi relvastatud kallaletungi korral on võimalik Eestit kaitsta.

Eesti elanike kaitsetahte edendamine on kompleksne tegevus, milles tuleb tähelepanu suunata kaitsetahet mõjutavatele erinevatele aspektidele.

Ajateenjatel suunatud meetmetest tuleb välja tuua 2022. aastal otsustatud ja 2023. aastal rakendunud ajateenijate B-kategooria juhtimisõiguse omandamise ja eluasemelaenu intresside ajateenistuses viibimise perioodil kompenseerimisel. Lisaks jätkati võimalust asuda ajateenistusse

koos klassi või sõpruskonnaga – 2023. aastal asus koos ajateenistusse 42 klassi (307 isikut) ja 67 sõpruskonda (378 isikut).

Reservväelaste valmisolekut õppekogunemistel osalemiseks mõjutab olulisel määral tööandjate valmisolek tasustada reservväelaste osalemist õppekogunemistel. 2023. aasta alguses tööandjate hulgas läbiviidud uuringu kohaselt on 55 protsenti tööandjatest valmis oma reservväelastest töötajate osalemist õppekogunemistel tasustama. Samas hindas 54 protsenti tööandjatest enda teadlikkust ajateenistuse ja õppekogunemiste sisust ja eesmärkidest tagasihoidlikuks. Tööandjate teadlikkuse suurendamiseks alustati 2023. aastal riigikaitsekursustega ettevõtjatele, mille raames said üle 40 tööandja esindajad ülevaate julgeolekuolukorrast ja riigikaitse ülesehitusest ning toimimisest.

Samuti alustas kaitseministeerium 2023. aastal "Riigikaitsjate toetaja" märgiga ettevõttete ja organisatsioonide tunnustamist, kes annavad silmapaistva panuse riigikaitsesse ja toetavad reservväelaste osalemist õppekogunemistel. „Riigikaitsjate toetaja" märk on mõeldud ettevõtetele, asutustele ja teistele organisatsioonidele, kes toetavad riigikaitsjaid säilitades nende sissetuleku õppekogunemiste vältel või toetades riigikaitsjaid muudel viisidel nagu näiteks pakkudes erinevaid soodustusi, toetades veterane või väärtustades reservväelaste oskusi tööturul. 2023. aastal anti „Riigikaitsjate toetaja" märk 50 ettevõttele.

2023. aastal jätkati täiemahuliselt noortele suunatud tegevustega. Alates 2023. aasta sügisest on riigikaitseõpetus kohustuslik valikaine ja jõuab suurema hulga õpilasteni. 2023. aastal õppis riigikaitseõpetust valikkainena 6200 õpilast ning rahulolu riigikaitseõpetusega oli õpilaste seas 81 protsenti. Noorte ootus riigikaitseõpetuses oli uute oskuste õppimine ja parem ettevalmistus ajateenistuseks. Ajateenijate kompleksuuringust nähtub, et riigikaitseõpetuse läbinute hulgas on kõige suurem hulk vabatahtlikult ajateenistusse tulijaid, lisaks on suures osas klassidega ajateenistusse tulijate eestvedajaks koolides just riigikaitseõpetaja. Riigikaitseõpetuse toetuse taotlemise protsessi korrastamiseks võttis kaitseressursside amet kasutusele kultuuriministeeriumi toetuste menetlemise süsteemi. Koolidele eraldati toetust õppevahendite soetamiseks ning õppekäikude ja välilaagri transpordi korraldamiseks kogusummas 301 tuhat eurot. 2023. aastal alustati uue riigikaitseõpetuse õpiku koostamist ning sõlmiti leping kirjastusega.

Kaitseliit viis läbi 29 riigikaitselaagrit kokku 4490 õpilasele. Osalejate rahulolu riigikaitselaagrite läbiviimisega oli 67 protsenti. Riigikaitselaagrite läbiviimise tagamiseks viis riigi kaitseinvesteeringute keskus läbi hanke uue vormivarustuse soetamiseks ning 2023. aasta lõpul tarniti esimesed vormivarustuse elemendid.

Kaitseliidu noorteorganisatsioonide tegevused olid ülimalt aktiivsed. Kodutütarde organisatsioonis viidi läbi 2005 väljaõppeüritust ja Noortel Kotkaste organisatsioonis 1734 väljaõppeüritust, kokku võttis neist üritustest 2023. aastal kokku 8233 mitteliikme. Võrreldes 2022. aastaga kasvas osavõtt 16 protsenti. Kaitseliidu noorteorganisatsioonide arvukus on aasta-aastalt kasvanud ulatudes 2023. aasta lõpuks 8322 liikmeni.

Laiapindse riigikaitse edendamiseks korraldati 2023. aastal kolm õppust elanikkonna evakuatsiooni toetamiseks: MILJON MIKSI Kirde maakaitseringkonna eestvedamisel, CREVEX riigikantselei ja päästeameti eestvedamisel Põhja maakaitseringkonna vastutusalas ja ORKAAN Lääne maakaitseringkonna eestvedamisel. Õppuste raames harjutati eelkõige koostööd päästeameti, kohalike omavalitsuste ja kaitseliidu evakuatsiooni sihtüksuste osistega evakuatsioonipunktide ülesse seadmisel, töös hoidmisel ja töö lõpetamisel.

Liitlaste kaasamine ja rahvusvaheline kaitsealane koostöö

Kahepoolsed kokkulepped

2023. aasta aprillis allkirjastati Eesti-Ukraina kaitsekoostöö kokkuleppe, mille eesmärk on edasise ühiste tegevuste parem koordineerimine. Kokkuleppe alusel jätkavad Eesti ja Ukraina koostööd ja infovahetust kaitsepoliitika ja –planeerimise, luure ja olukorrateadlikkuse, kaitseväelaste hariduse ja väljaõppe valdkonnas ja paljudel muudel aladel.

2023. aasta oktoobris allkirjastati Eesti ja Ühendkuningriigi pikaajaline kaitsekoostöölepe, mille põhirõhk on ühistel eesmärkidel, mille abil luuakse parimad võimalikud tingimused vägede kõrgeks valmisolekuks.

2023. aasta detsembris allkirjastati Eesti-USA julgeolekukoostöö plaan aastateks 2024-2028. Kokkulepe hõlmab muuhulgas koostööd õppustes, liitlaste üksuste vastuvõtmiseks vajaliku infrastruktuuri arendamises ja mitmetes muudes ühishuvi valdkondades.

Rahvusvahelistel sõjalistel operatsioonidel ja valmidusüksustes osalemine

Eesti jätkas 2023. aastal panustamist rahvusvahelistesse sõjalistesse valmidusüksustesse. 2023. aastal osaleti 95 kaitseväelasega kuuel rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil Iraagis, Mosambiigis Liibanonis, Lähis-Idas ja Vahemerel. Suurimaks panuseks on Iraagis läbi viidav tahtekoalitsioon Inherent Resolve.

Rahvusvahelistel õppustel osalemine

2023. aastal osales kaitsevägi kokku kolmekümne viiel rahvusvahelisel õppusel.

2023. aasta mais toimus Eestis õppus Swift Response 23, mis on osa Ameerika Ühendriikide suurõppusest Defender 23. Õppusel osales kokku ligikaudu 1500 kaitseväelast Poolast, Ameerika Ühendriikidest, Tšehhi Vabariigist, Suurbritanniast, Lätist ja Eestist. Õppusel harjutasid Eesti kaitsevägi ja liitlased liitlasvägede ja varustuse kiiret siirmist Eestisse. Õppuse raames viidi Saaremaal läbi HIRAIN (HIMARS Rapid Aerial Insertion) operatsioon, mille käigus harjutas USA üksus koostöös kaitseliidu Saaremaa malevaga mitmikraketiheitjate M142 HIMARS kiiret siirmist operatsioonialale.

2023. aasta juunis toimus Tallinnas Läänemere suurim merevägede õppus Baltops 23, mida korraldas Ameerika Ühendriikide 6. Laevastik koostöös Eesti mereväega. Iga-aastase õppuse eesmärk on suurendada osalevate riikide paindlikkust maa-, õhu- ja mereväe ühendoperatsioonide läbiviimisel Läänemere regioonis. Õppusel osales rohkem kui 30 NATO sõjalaeva ja ligi 3700 mereväelast Ameerika Ühendriikidest, Rootsist, Poolast, Hollandist, Itaaliast, Saksamaalt, Suurbritanniast, Prantsusmaalt, Taanist, Hispaaniast, Leedust, Lätist, Soomest ja Norrast.

2023. aasta juunis osalesid küberväelased Poolas toimunud NATO alliansisisesel info- ja kommunikatsioonitehnoloogia koostegevusharjutusel CWIX, millel uuritakse, katsetatakse ning testitakse NATO liikmes- ja partnerriikide side- ja infotehnoloogilisi lahendusi ja nende koostöövõimet. Eesti jaoks oli antud õppus oluline, et arendada kaitseväe olukorra- ning lahinguteadlikkuse süsteemi KOLT ning ehitada teisaldatav teabetöötlussüsteem.

2023. aasta septembris osalesid Eesti mereväe laevad Saksamaa mereväe poolt korraldatud igaaastasel õppusel Northern Coasts 2023 mille käigus harjutasid Liivi lahel ja Irbe väinas üle 3000 mereväelase Läänemere kaitsmist. Eestis paiknes õppuse ajal rahvusvaheline laevaliikluse koordineerimise element (NCAGS), kelle ülesanne oli õppuse alas olevate tsiviillaevade ja sadamate teavitamine käimasolevatest harjutustest.

Koostöös teiste Balti riikidega viidi 2023. aastal läbi operatsioon 3B Divex Eesti vetes, et tuvastada ja demineerida veealuseid ajaloolisi lõhkekehasid.

Küberjulgeoleku metoodiline arendamine ja väljaõpe

Tegevust jätkas sihtasutus CR14, mille eesmärk on kaitsevaldkonna küberjulgeoleku alane teadus- ja arendustegevus, küberjulgeolekualase rahvusvahelise koostöö edendamine, küberjulgeolekualase väljaõppe korraldamine ning küberjulgeolekualaste teenuste osutamine ning nõustamine.

2023. aasta lõpus toimus Tallinnas NATO küberõppus Cyber Coalition, kus kollektiivset kaitset küberdomeenis harjutasid ka küberväejuhatuse küber- ja infooperatsioonide keskuse ning kaitseliidu küberkaitseüksuse võitlejad.

Eestis jätkas tegevust ja laienemist NATO küberkaitsekoostöö keskus (*Cooperative Cyber Defence Center of Excellence* – CCDCOE), mis panustab NATO küberkaitsealase väljaõppe ja teadus- ning arendustegevusse läbi koolituste, õppuste, konverentside, töötubade jms tegevuste. 2023. aastal liitus keskusega neli uut riiki: Iirimaa, Island, Jaapan ja Ukraina. Keskus on maailma suurima rahvusvahelise iga-aastase tehnilise arvutivõrkude kaitsele keskendunud õppuse Locked Shields korraldaja. Samuti korraldab keskus igaaastast konverentsi Cyber Conflict, mis käsitleb aktuaalseid küberjulgeoleku alaseid väljakutseid.

Luure ja eelhoiatus

Kaitsevägi ja välisluureamet: Vabariigi Valitsuse 20.12.2007 määruse nr 262 § 5 lg 1 p 19; lg 2 p 6 ja 7; lg 8 p 2 alusel on riigisaladus.

Inimvara

2023. aastal jäi tegevväelaste kasvueesmärk saavutamata. Riigikaitse arengukavas on seatud eesmärk, et 2029. aastaks peab teenistuses olema 4187 tegevväelast. 2023. aasta lõpu seisuga oli teenistuses 3514 tegevväelast. Viimastel aastatel on tegevväelaste arvu kasv olnud planeeritust madalam ja värbamise maht on püsinud samal tasemel (ligikaudu 350 isikut aastas), kuid suurenenud on tegevteenistusest lahkumine. Värbamiseesmärgid jäid täitmata peamiselt ohvitseride ja vanemallohvitseride kategooriates, kelle järelkasv on püsinud madalseisus pikema aja jooksul ning sellest tulenevalt on ka värbamine jätkuvalt keeruline. Demograafilise olukorra tõttu ei ole värbamise olulist kasvu lähiajal oodata, kuna tööealise elanikkonna hulk tervikuna kahaneb, samal ajal on suurenemas tegevteenistusest lahkumine pensioniikka jõudmisel. Olukorra leevendamiseks on välja töötatud ettepanekud laiendada võimalusi reservväelaste, ajateenijate ja tsiviilteenistujate kaasamiseks kaitseväe ülesannete täitmisse ning seeläbi tegevväelaste vajadust osaliselt vähendada.

2023. aastal alustas kaitseressursside amet stipendiumiprogramm tehnikaalade tudengitele. Eesti kõrgkoolides tehnikavaldkonna, side- ning info- ja kommunikatsioonitehnoloogia erialadel õppivaid üliõpilasi toetatakse 500 euroga kuus kuni kõrgkooliõpingute lõpuni, et nad omandaksid insener-tehnilised teadmised ja oskused ning tuleksid pärast õpingute edukat lõpetamist kaitseministeeriumi valitsemisalasse, eeskätt kaitseväkke neid teadmisi ja oskusi rakendama. 2023. aastal kandideeris stipendiumile 34 üliõpilast.

2023. aastal asus ajateenistusse kokku 3635 kutsealust, mis on ligikaudu 9 protsenti rohkem kui 2022. aastal. Ajateenistusse asunud naiste arv oli 2023. aastal 42, mis on kaheksa võrra vähem kui 2022. aastal. Vabatahtlikult asus ajateenistusse 60 protsenti kutsealustest.

2022. aasta lõpul Vabariigi Valitsuse poolt heakskiidetud kaitseministeeriumi ettepaneku kohaselt hakati 2023. aastal kompenseerima ajateenijate B-kategooria juhtimisõiguse omandamist ja eluasemelaenu intresse ajateenistuses viibimise perioodil. Juhtimisõiguse eest hüvitise maksmine

tõstis nende noorte arvu, kes juba ajateenistusse asudes omasid juhtimisõigust – see andis kaitseväele võimaluse kasutada väljaõppeks vajalikku aega veelgi otstarbekamalt ning asuda kiiremalt vajalike kõrgemate kategooriate juhtimisõiguse õppe andmisele. Toetust maksti 1580 isikule, kokku summas 1 580 000 eurot. Ajateenijate eluasemelaenu intressi hüvitatakse ajateenijatele, kes on võtnud eluasemelaenu endale maja, korteri või maatüki soetamiseks. Intresside hüvitist makstakse igakuiselt ajateenistuse perioodil. 2023. aastal maksti 19 ajateenijale eluasemelaenu intresside ulatuses hüvitist kokku 31 613 euro ulatuses.

2023. aasta 1. aprillist jõustusid terviseseisundi hindamist ja asendusteenistusele reservteenistuse süsteemi loomist käsitlevad seadusemuudatused. Arstlike komisjonide reform tõhustab tulevaste ajateenijate tervisekontrolli ja muudab selle läbiviimise mugavamaks, sealhulgas võimaldab juurdepääsu tervise infosüsteemi andmetele ilma isiku eelneva nõusolekuta.

Kutsealuste ja ajateenijate füüsilise vormi edendamiseks valmis kaitseväel 2023. aastal uus spordirakendus „Spordivägi“, mille eesmärgiks on läbi erinevate äpis sisalduvate treeningkavade ja programmide pakkuda eelkõige nii kutsealustele kui ajateenijatele võimalust juhendatult treenida ja oma füüsilist vormi parandada.

2023. aastal viidi reservteenistus läbi planeeritud mahus. Õppekogunemistel osales 18 139 reservväelast ehk ligikaudu 68 protsenti kutsututest. Kuigi reservväelaste osalus õppekogunemisele kutsututest suurenes võrreldes 2022. aastaga ainult 2 protsenti, on oluline märkida, et 2022. aastal osales õppekogunemistel 7 497 reservväelast ehk osalejate arv kokku kasvas võrreldes 2022. aastaga 242 protsenti. Siiski on osaluse osakaalu suurendamine õppekogunemistel lähiaastatel jätkuvalt väljakutse, millega tuleb sihistatult tegeleda.

Kaitseväe akadeemiasse kandideerimise määr langes võrreldes 2022. aastaga oluliselt. Kui 2022. aastal oli kaitseväe akadeemiasse kandideerimise määr 210 protsenti, siis 2023. aastal ainult 114 protsenti. Langus toimus kõikide põhikursuste osas kuid kõige märkimisväärsem langus toimus maaväe ja mereväe põhikursustele kandideerijate hulgas. Kuna kaitseväe akadeemias õpinguid alustavate kadettide suurem hulk tagab lähitulevikus pärast koolituse lõppemist loodavatele uutele võimetele vajaliku juhtivkoosseisu ja instruktorid, siis on vajalik pöörata tähelepanu lisaks kandideerijate arvu suurendamisele ka kursuse lõpetanute osakaalu suurendamisele. Kui 2022. aastal lõpetas 32 õppurit, siis 2023. aastal kasvas lõpetajate arv 57 õppurini.

Riigikaitseliste investeeringute korraldus

Riigikaitseliste investeeringute korraldamisel oli nii 2022. kui ka 2023. aastal kesksekseks väljakutseks kaitseinvesteeringute mahu tõus ja projektide arvu kiire kasv. Lisaks sellele on muutunud julgeolekuolukorras erakordselt oluline projektide, läbi mille on kaitsevõimes võimalik teha suur hüpe kiiresti, realiseerimise kiirus.

Nende väljakutsetega toimetulekuks on riigi kaitseinvesteeringute keskus järjest rohkem läbi viinud rahvusvahelisi ühishankeid, mis võimaldavad mahtude konsolideerimisel saavutada parima hinna ja elutsükli kulud, edendavad tehnoloogilist ja kaitsetööstusettevõtete vahelist koostööd ning loovad ühtse standardi ja ühiskasutatavuse. Riigi kaitseinvesteeringute keskus juhib mitut olulist regionaalset ühishanget, näiteks keskmaa õhutõrje, militaarsõidukid, välihaiglad, erinevad relvastus- ja laskemoonahanked. Ühishangetest saavutatud rahaline säästs, mis 2023. aastal oli mitmekümne miljoni euro suurune, suunatakse tagasi kaitseinvesteeringutesse.

Riigi kaitseinvesteeringute keskusest on kujunenud rahvusvaheline kompetentsikeskus, mis pakub teenust muuhulgas NATO ja Euroopa Liidu struktuuridele ning Eestis paiknevatele liitlastele.

2022. aastal konsolideeriti toitlustusteenuse osutamine täielikult riigi kaitseinvesteeringute keskussesse. Rahulolu toitlustusteenuse osutamisega kasvas 2023. aastal võrreldes 2022. aastaga 4 punkti olles TRI*M skaalal 65 punkti.

Kaitsetööstuse arendamisel on kaitseministeeriumi eesmärgiks ennekõike toetada kaitsetööstuse innovatsiooni, tootearendust ja eksporti. Selleks viiakse iga-aastaselt läbi kaitsetööstuse arendusprojektide konkurss. 2023. aastal toetati 7 ettevõtet kokku 561 758 euroga. Kaitsevägi panustab projektidesse sõjalise ekspertiisi ja testimise toetamisega. 2023. aastal viis kaitsevägi läbi 12 katsetust koostöös kuue ettevõtte (Wayren, Hevi Optronics, Defensphere, Milson, SpaceIT, PowerUP) ja nelja kaitseväe üksusega (KuP JVP, LuK, ScP, Viru JVP).

Aruandeaasta programmi ja programmi tegevuse eelarve täitmine[8]

Tabel 4. Programmi[9] Iseseisev sõjaline kaitsevõime ja programmi tegevuste eelarve täitmine tuhandetes eurodes

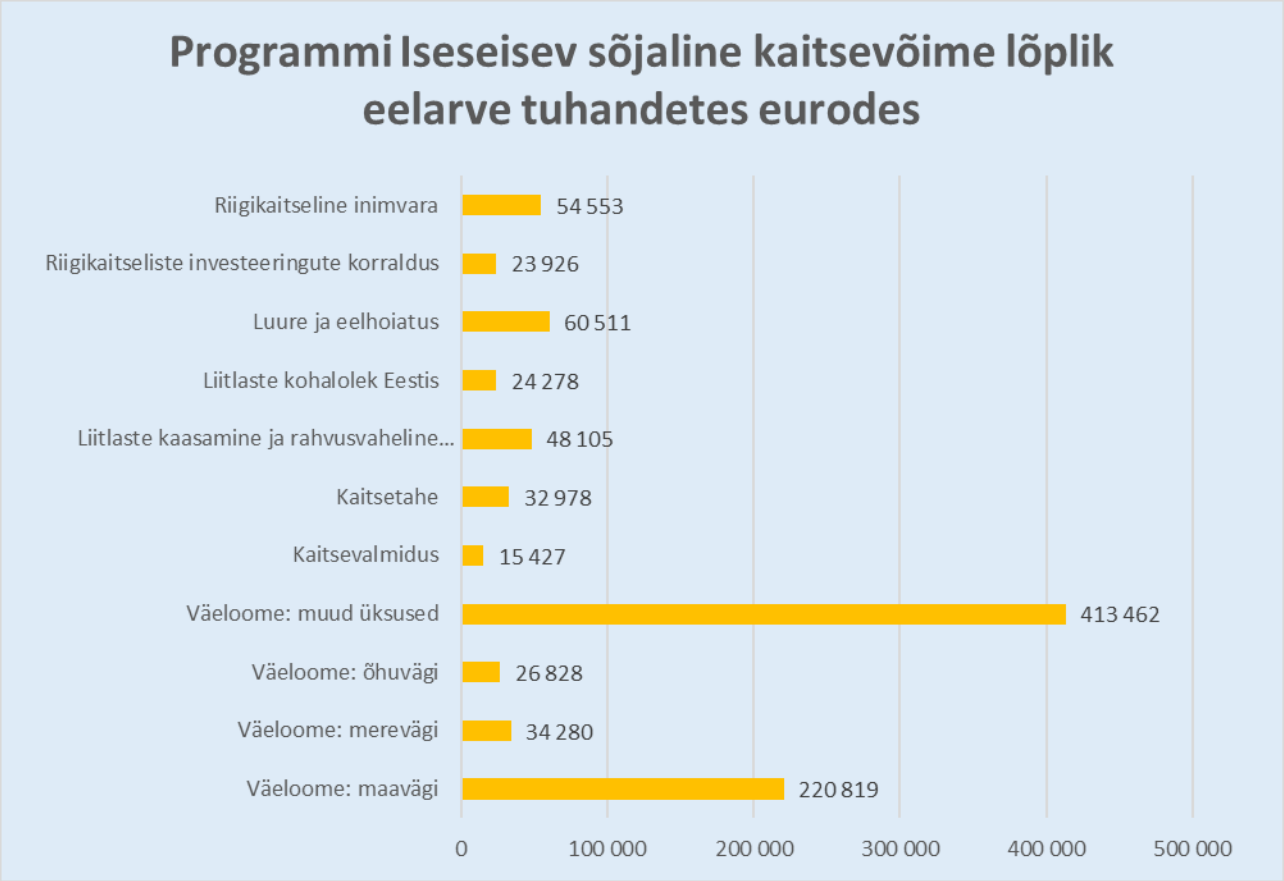
Iseseisev sõjaline kaitsevõime	Esialgne eelarve	Lõplik eelarve	Täitmine
Kulud	826 612	955 167	915 330
Väeloome: maavägi	Esialgne eelarve	Lõplik eelarve	Täitmine
Kulud	199 300	220 819	235 899
Väeloome: merevägi	Esialgne eelarve	Lõplik eelarve	Täitmine
Kulud	36 136	34 280	40 644
Väeloome: õhuvägi	Esialgne eelarve	Lõplik eelarve	Täitmine
Kulud	28 168	26 828	24 586
Väeloome: muud üksused	Esialgne eelarve	Lõplik eelarve	Täitmine
Kulud	353 965	413 462	382 515
Kaitsevalmidus	Esialgne eelarve	Lõplik eelarve	Täitmine
Kulud	14 048	15 427	15 059
Liitlaste kohalolek Eestis	Esialgne eelarve	Lõplik eelarve	Täitmine
Kulud	9 683	24 278	22 779
Kaitsetahe	Esialgne eelarve	Lõplik eelarve	Täitmine
Kulud	30 553	32 978	29 823
Liitlaste kaasamine ja rahvusvaheline koostöö	Esialgne eelarve	Lõplik eelarve	Täitmine
Kulud	34 887	48 105	47 325
Luure ja eelhoiatus	Esialgne eelarve	Lõplik eelarve	Täitmine
Kulud	51 513	60 511	52 774
Riigikaitseliste investeeringute korraldus	Esialgne eelarve	Lõplik eelarve	Täitmine
Kulud	17 184	23 926	12 018
Riigikaitseline inimvara	Esialgne eelarve	Lõplik eelarve	Täitmine
Kulud	51 175	54 553	51 908

[8] Andmed on esitatud aruande kinnitamise seisuga.
[9] Sealhulgas piirmääraga ja arvestuslikud vahendid, tuludest sõltuvad kulud ning mitterahalised kulud (amortisatsioon)

Eelarve koostamisel on alahinnatud põhivara amortisatsiooni mahtu (mitterahaline kulu) väeloome tegevustes – selle tõttu on eelarve kasutus näiliselt suurem kui lõplik eelarve oli. Tegelikud kasutamata vahendid kõigi muude eelarveallikate lõikes olid kuludes 64 mln eurot, jäädes tegevustes vahemikku 0,2 miljonist kuni 31,6 miljonini.

Piirmääraga eelarvelistest vahenditest jäi kasutamata 39 838 tuhat eurot. Kasutamata rahaliste vahendite osas on kohustused võetud ning nende ülekandmine 2024. aastasse ei mõjuta suutlikkust teha 2024. aastaks planeeritud tegevusi.

Vabariigi Valitsuse reservist eraldati 2023. aastal kaitseministeeriumi valitsemisalale kokku 3,29 mln eurot. 2022. aastast kanti üle 2023. aastasse 3,416 mln eurot. Tegelikult kasutati ära 4,428 mln eurot. Kasutamata jäänud reservi eelarvest tagastatakse 0,34 mln eurot seoses tegevustega, millega alustati 2022. aastal. 2023. aastal kasutamata jäänud vahenditest on plaanis üle kanda 1,939 mln.

Joonis 1. Programmi lõplik eelarve tuhandetes eurodes programmi tegevuste lõikes

Tulemusvaldkonna sisend riigi 2023. aasta majandusaasta koondaruandesse

Positiivsed arengud

Väeloome:

Jätkuv Venemaa agressioon Ukraina vastu ja Venemaa soov lõhkuda senised Euroopa julgeolekupõhimõtted seab Eesti lähimateks aastateks kõige keerulisemasse julgeolekuolukorda pärast teist maailmasõda. Eesti julgeoleku garanteerib meie tugev iseseisev kaitsevõime ning NATO liikmelisus ja sellega kaasnev kollektiivkaitse põhimõte. Eesti on oma kaitsevõime arengut Venemaa sõjast Ukraina vastu lähtuvalt oluliselt kiirendanud.

2023. aastal ulatusid Eesti kaitsekulud 1,14 miljardi euroni ning järgmisel neljal aastal ületavad riigikaitse kulud 3 protsenti sisemajanduse kogutoodangust, millele lisanduvad liitlaste vastuvõtuga seotud kulud.

Kaitsekuludeks eraldatud vahenditest läheb iga-aastaselt vähemalt 50 protsenti kaitseotstarbelisteks hangeteks. 2023. aastal tarniti relvasüsteeme, varustust ja suur kogus laskemoona. 2024-2027 planeeritud hangetest on olulisemad laskemoona hanked ja nende hoiustamise taristu, uute soomukite, täiendavate liikursuurtükkide, HIMARS mitmikraketiheitjate, miinipildujate, militaar-ratassõidukite, õhuseire radarite ja mobiilsete sidumispunktide hankimine.

Paralleelselt laiendati kaitseväe, kaitseliidu ja NATO liitlaste väjaõppevõimalusi. Harjutusväljade kogupindala suurenes ligikaudu 44 protsenti ja on nüüd 38 555 hektarit. Harjutusväljad rajamisega kaasnevate mõjude kompenseerimiseks kohalikele kogukondadele rakendati kompensatsioonimeetmeid.

2022. aasta lõpul loodud diviisi staap osaleb USA maaväe Warfighter programmis, mis võimaldab meil omandada kogemusi operatsioonide planeerimisel ja elluviimisel.

Iseseisva kaitsevõime parendamiseks asuti intensiivselt arendama kohalikku kaitsetööstust ja soodustama laskemoona tootmist. 2023. aastal toetati uute kaitsetoodete arendust 0,5 miljoni euroga.

Kaitsevalmidus:

Eesti kaitsevõime tugevdamiseks otsustati 2023. aastal suurendada kaitseväe sõjaaja koosseisu 43 700 võitlejani, sealhulgas kahekordistati maakaitset 20 000 võitlejani.

2023. aastal osales õppustel ja õppekogunemistel kokku ligikaudu 30 000 reservväelast ja kaitseliidu vabatahtlikku.

Kaitsetahe:

Eesti elanike kaitsetahe püsib jätkuval kõrge. Elanike osakaal, kes on valmis osalema kaitsetegevuses, kui Eestit rünnatakse, on 64 protsenti. Toetus relvastatud vastupanule kasvas 83 protsendini. 76 protsenti Eesti elanikest toetab kaitsekulutuste taseme tõstmist või säilitamist.

Liitlaste kaasamine ja rahvusvaheline koostöö:

Vilniuse tippkohtumisel kiitsid NATO liikmesriikide riigipead heaks uued kaitseplaanid, mis panevad paika NATO kollektiivkaitse tegevused kõigis sõjapidamise domeenides. Lisaks allkirjastasid tippkohtumisel kolme Balti riigi kaitseministrid ühisdeklaratsiooni NATO Balti õhukaitsemissioonide loomiseks.

2023. aasta sügisel sõlmisid Eesti ja Ühendkuningriik pikaajalise kaitsekoostööleppe eesmärgiga viia kahepoolne koostöö vastavusse NATO uutele kaitseplaanidega. 2023. aasta detsembris allkirjastati Eesti ja USA julgeolekukoostöö plaan aastateks 2024-2028.

2023. aasta aprillis allkirjastati Eesti ja Ukraina kaitsekoostöö lepe, mille eesmärk on edasise ühiste tegevuste tõhus koordineerimine.

Eesti, üks NATO väiksemaid riike, on olnud sisuline läänemaailma Ukraina abistamise ning **Ukraina võidustrateegia eestvedaja**. 2022-2023 on Ukrainat toetatud kokku ligi 500 miljoni euroga, mis on umbes 1,4 protsenti sisemajanduse kogutoodangust, sellest 2023. aastal ligi 250 miljoni euroga.

Eesti oli üks kümnest riigist, kes ühinesid 2023. aasta jaanuaris deklaratsiooniga jätkata Ukraina abistamist, märtsis käivitati Euroopa Liidu **miljon mürsku Ukrainale algatus**, septembris käivitati koos Luksemburgi ja Ukrainaga **IT-koalitsioon, et toetada Ukraina kaitseväge kübervaldkonnas**.

Ukrainale kallaletungi tagajärjel halvenenud julgeolekuolukorra tingimustes suurendasid võtmeliitlased märgatavalt oma kohalolekut ja nähtavust Eestis. NATO heidutus- ja kaitsehoiaku tugevdamist Eestis toetas 2023. aastal Hispaania poolt National Advanced Surface-to-Air Missile System õhukaitseüksuse rotatsiooni saatmine Eestisse. Lisaks otsustas NATO ajutiselt suurendada Läänemere piirkonnas merepatrulle.

Liitlased panustavad NATO idatiiva, sealhulgas Eesti, kaitsesse üha enam. **USA 2023. aasta eelarves oli Balti Julgeolekuinitsiatiivile eraldatud 225 miljonit dollarit, mis on seni suurim USA julgeolekuabipakett Balti riikidele**. Eesti osa sellest on esialgsete hinnangute kohaselt ligikaudu 68 miljonit dollarit.

Riigikaitseliste investeeringute korraldus:

Eesti kaitseinvesteeringud on pärast Venemaa kallaletungi Ukrainale hüppeliselt suurenenud ning Eesti soetab oluliselt rohkem ja kiiremini aina paremat relvastust, laskemoona ja varustust. Järjest enam kasutab Eesti kaitseotstarbelise varustuse hankimisel ühishankeid teiste NATO liikmesriikidega.

Riigikaitseline inimvara:

Riigikaitselise inimvara arendamisel oli 2023. aasta kõige olulisemaks arenguks **Vabariigi Valitsuse otsus muuta ajateenistuse kestus ositi kuni 12-kuuliseks**, et valmistuda paremini Eesti uute sõjaliste võimete kasutuselevõtuks.

2023. aastal jäi tegevväelaste kasvueesmärk saavutamata kuid tegevteenistusest lahkumine vähenes ning tegevteenistusse värbamisel saavutati läbi aegade kõrgeim tulemus. Tegevväelaste vajaduse vähendamiseks on plaanis laiendada võimalusi reservväelaste, ajateenijate ja tsiviilteenistujate kaasamiseks kaitseväe ülesannete täitmisse.

Noorte suunal laiendati 2023. aastal riigikaitseõpetust kõigile gümnaasiumi õpilastele ning suurendati kodutütarde ja noorte kotkaste rahastust, et toetada tulevaste riigikaitsejuhtide järelkasvu.

Väljakutsed

Ukraina aitamine võidule. Sõda Ukrainas määrab Atlandi-ülese julgeoleku järgmisteks aastakümneteks. Vaba Ukraina püsimajäämine sõltub vaba maailma abist, sealhulgas Eesti panusest. **Ukraina võidu ja Venemaa kaotuse saavutamiseks piisab, kui Ukraina toetajad eraldaksid Ukraina sõjalisele abile 0,25 protsenti oma sisemajanduse kogutoodangust aastas.** See on tahte olemasolul reaalselt tehtav ja Eesti on selleks valmis.

Venemaa strateegilised sihid ei ole muutunud – need kujutavad jätkuvalt ohtu NATO-le. Venemaa võib pärast Ukraina sõja lõppu taastada oma sõjalise võimekuse kiiresti, prioriteetses lääneringkonnas võib see toimuda juba mõne aastaga. Venemaa tõstis 2023. aastal oma kaitsekulutusi ligikaudu 100 protsenti - Venemaa kaitsekulutuste eelarve kasvas 100 miljardi euroni, mis on kolmandik kogu valitsuse kulutustest. Lisaks kuulutas Venemaa välja relvajõudude reformi. **Eesti ees seisab tõsine väljakutse – koos NATO liitlastega teha kõik selleks, et heidutada Venemaad piisavalt nendepoolse rünnaku ärahoidmiseks**.

Seetõttu on Eesti riigikaitse tempokas arendamine hädavajalik. Kaitsekulu tasemel 3% sisemajanduse kogutoodangust võimaldab küll olemasolevat väge üleval pidada ning osaliselt täiendada, ent vajalike varudega tagamine ei ole sellises ressursiraamis teostatav.